

Forskning som fundament

Som fagperson i vores velfærdssystem træffer man ofte beslutninger, som har afgørende betydning for borgernes hverdag og deres fremtid. Derfor er det vigtigt, at beslutningerne træffes på et fundament af solid viden, og i det fundament er forskning en af grundpillerne. Denne artikel gennemgår, hvordan forskning adskiller sig fra andre former for viden og kaster et nærmere blik på de forkætrede begreber evidens og effekt.

Vi bliver alle sammen dagligt bombarderet med viden fra alle mulige sider – fra tænketanke, aviser, interesseorganisationer og analyseinstitutter. "Undersøgelser viser..." kan dække over alt lige fra en meningsmåling, som journalistpraktikanten på avisen har lavet på 2 timer til et 5-årigt forskningsprojekt med omhyggeligt udvalgte stikprøver på 5000 personer, og et spørgeskema, som det har taget et forskerteam et år at udvikle.

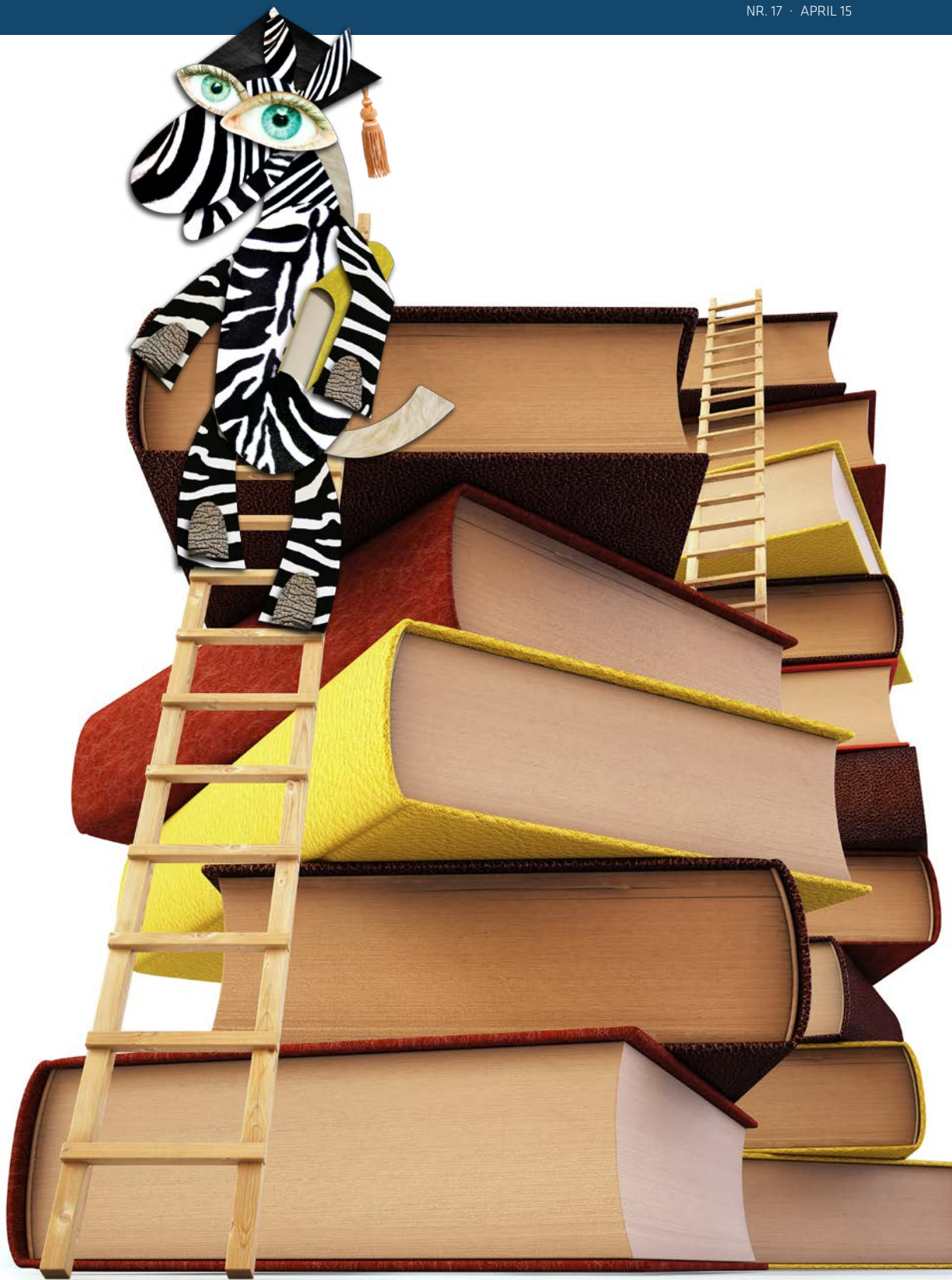
Forskning adskiller sig fra andre vidensformer ved at have strenge krav til, hvad der er solide konklusioner og resultater. Der er krav til, hvornår en kvantitativ undersøgelse er statistisk gyldig, og til hvornår et kvalitativt studie af sygeplejerskers praksis eller af socialrådgiveres møde med klienterne er designet tilstrækkeligt videnskabeligt til, at man kan drage solide konklusioner. Forskerne er forpligtigede til at gå systematisk til værks, og de skal fremlægge deres

materiale på en klar og gennemskuelig måde, så andre forskere kan gennemskue og eventuelt gennemprøve de enkelte dele af undersøgelsen. Derudover skal alle konklusioner i en forskningsrapport understøttes af en anerkendt teori, som giver en acceptabel forklaring på, at tingene også hænger sammen på den måde, som forskeren hævder. Endelig er det en fast del af forskningsmæssig praksis, at andre forskere gennemlæser og kritiserer rapporter eller artikler, inden de bliver udgivet.

Evidens

De strenge krav skal sikre, at de resultater og konklusioner, forskerne præsenterer, er til at stole på. Men det betyder jo ikke, at man som praktiker bare kan hive en SFI-rapport ned fra hylden og finde løsningen på de komplekse problemstillinger, borgerne står over for. Forskningsresultater kræver ofte oversættelse og bearbejdning, hvis de for alvor skal berige den socialfaglige virkelighed – og det er ofte praktikerne og dennes organisation, der skal stå for denne bearbejdning. Og hvis praktikerne og deres organisationer systematisk arbejder med at supplere og udvikle egne erfaringer og fagligheder med viden fra den seneste forskning, bliver det muligt at opbygge et meget solidt fundament at træffe beslutninger på. Det er det, man kalder *evidensbaseret praksis*.

Evidens har i mere end ti år været et af de mest omdiskuterede begreber på social- og velfærdsområdet. På SFI definerer vi evidens som en omhyggelig, udtrykkelig og kritisk brug af den aktuelt bedste viden. Der er altså tale om et bredt begreb, som handler om den måde, man arbejder med viden på (og derfor er

mange – med rette – også begyndt at tale om ”vidensbasering” i stedet for ”evidensbasering”).

Det afgørende i definitionen er, at der ikke er tale om en bestemt type viden eller metode, men om den ”aktuelt bedste viden”. Det betyder, at hvis der ikke findes forskningsviden på et område, så må man basere sine beslutninger på fx egne undersøgelser eller erfaringer. Men *hvis* der findes forskning, så er man – hvis man vil arbejde evidensbaseret – forpligtiget på at inddrage den i sin praksis.

Et eksempel kan være, når man i arbejdet med meget traumatiserede flygtningefamilier ikke kan finde forskning i forhold til, hvilke metoder der virker bedst. Her må man selvfølgelig bruge den viden og erfaring, man har fra arbejdet med andre udsatte familier. Omvendt har forskningen klart peget på betydningen af relationen mellem børn og deres biologiske forældre, hvilket man som praktiker ifølge definitionen så er forpligtiget til at forholde sig til.

På SFI er vi ofte stødt på fagfolk, som sætter lighedstegn mellem *evidens* og *effektmåling*. Og begrebet evidens kom da også til Danmark samtidig med, at effektmålinger gled ind på den socialpolitiske dagsorden. Men som man kan se af den ovenstående definition, er evidens mest af alt en måde at tale om viden og håndtere viden på. Viden om effekter er en meget vigtig form for viden (hvilket vi vil komme ind på senere i denne artikel), men den kan på ingen måde stå alene, hvis man vil arbejde evidensbaseret. Der er brug for mange typer viden, som alle kan fungere som evidens (det vil sige: ”aktuelt bedste viden”).

Flere typer viden

Videns- eller evidensbasering af det sociale arbejde handler om behov for viden på flere forskellige niveauer. Grundlaget er for det første viden om *målgrupperne*: Hvem er de, hvad karakteriserer dem, hvad kan de, og hvad kan de ikke etc.? (fx om hjemløse: Hvor mange er der, hvor er de, hvordan er gruppen sammensat?). For det andet skal man have grundig viden om de *mekanismer*, der er på spil i målgruppens liv og verden omkring dem (hvilke mekanismer fører til hjemløshed, fx misbrug, psykisk sygdom, skilsmisse, arbejds-

løshed?). Og man skal vide noget om *sammenhænge* (hvordan er sammenhængen mellem fx hjemløshed og psykisk sygdom?).

Evidens om målgrupper, mekanismer og sammenhænge udgør det vidensfundament, som en evidensbaseret praksis skal stå på. Det er på den baggrund, at man som praktiker kan få et indblik i og analysere udfordringerne for de borgere, man står over for. Det er også denne type viden, som sætter en i stand til at formulere nogle mål for udviklingen i borgernes liv. Der skal forskellige typer af analyser til at besvare de forskellige spørgsmål, fx er kvalitative metoder ofte gode til at undersøge mekanismer, mens kvantitative metoder er gode til at undersøge sammenhænge.

Forskningen kan give svar på en række relevante spørgsmål, men kan kun bruges til vidensbasering, hvis den kobles med en dyb og konkret praksisviden. Forskningens grundvilkår er ofte at analysere på et overordnet og generelt niveau, mens praktikerne i mødet med den udsatte borger har brug for helt konkrete og specifikke svar. Den ”aktuelt bedste viden” er altså et samspil mellem forskningsviden og praksisviden, hvor den forskningsbaserede viden er omsat ved hjælp af dyb praksisviden. Hvordan, et sådant samspil finder sted i praksis, er noget, forskere og fagfolk stadig har brug for at blive meget bedre til.

Men som fagperson på velfærdsområdet skal man som regel gøre mere end blot at udrede og beskrive borgerne og deres udfordringer. Ofte skal man iværksætte en eller anden form for indsats, som skal hjælpe ham eller hende. Og det er først her, vi kommer til det andet store plus-ord på velfærdsområdet i de seneste ti år: Viden om *effekter*.

Effekter

Når man som eksempelvis socialrådgiver iværksætter en indsats for en borger, er det afgørende, at man kender til *effekten* af indsatsen. Med effekt mener vi, hvilken forskel indsatsen gør for borgeren, *i forhold til hvis man ikke havde gjort noget*. Den sidste del (”i forhold til...”) er afgørende. Det vil vi vende tilbage til om et øjeblik.

I første omgang vil vi lige opholde os ved, hvorfor det er så afgørende med viden om effekter. Viden om effekter er vigtig, for selv om man har et solidt vidensfundament om målgrupper, mekanismer og sammenhænge, så er der stadig mange ting, der kan gå anderledes, end man forestiller sig, når man iværksætter en indsats.

Én mulighed er, at man iværksætter en overflødig indsats. På samme måde som en almindelig forkølelse har det med at forsvinde, uanset om man går til lægen med den eller ej, så er der fx mange nye arbejdsløse, som finder et nyt job efter et stykke tid, uanset om de får en arbejdsmarkedsrettet indsats eller ej. Dermed ikke sagt, at man skal negligere arbejdsløshed, men mange kommer videre uden eller med kun en beskedent indsats.

I værste fald kan en indsats utilsigtet komme til at gøre mere skade end gavn. Det har fx været en anerkendt indsats i forhold til kriminelle unge at placere dem i et voksenfængsel for på den måde at skræmme dem fra yderligere kriminalitet. Effektundersøgelser har imidlertid vist, at sådan fungerer det ikke. Faktisk forlader de unge fængslet med en højere risiko for at begå yderligere kriminalitet, end hvis de ikke havde været i fængslet. Det viser sig, at de unge i stedet for at lade sig skræmme, ser de vokse kriminelle som rollemodeller.

Et andet eksempel på en indsats, der gør mere skade end gavn, finder vi inden for behandling af børn og unge med psykiske lidelser. Her har man i en række

tilfælde isoleret barnet fra forældrene ud fra en betragtning om, at forældrene har medvirket til lidelsen på grund af dårlig forældreevne. Men effektundersøgelser viser, at der er stor risiko for, at barnet faktisk bliver endnu dårligere. Relation mellem barn og forælder er utrolig betydningsfuld for barnet, næsten uanset forældreevnen.

Kontrolgrupper

Som nævnt tidligere definerer vi på SFI effekten af en indsats som den forskel, en indsats gør for borgeren, i forhold til hvis man ikke havde gjort noget. Det gør vi, fordi alle mennesker ændrer sig over tid, uanset om

de får en indsats eller ej. Som nævnt får arbejdsløse et arbejde helt af sig selv – heldigvis. Deres onkel kender nogen, der mangler en medarbejder, de får skrevet den helt rigtige ansøgning, eller de får hul igennem via sociale medier – eller hvad det nu kan være.

Det siger altså ikke noget om effekten af eksempelvis en aktiveringsindsats, at en del af deltagerne efter et år er kommet i arbejde. Det interessante er, om flere (eller færre) er kommet i arbejde, end hvis man ikke gjorde noget.

Hvis man vil måle en effekt af en social indsats, er man derfor nødt til at have to grupper at sammenligne – det vi kalder en indsatsgruppe og en kontrolgruppe. De to grupper skal statistisk set ligne hinanden (det kunne være fx langtidsledige mellem 20 og 30 år uden psykiske problemer). Indsatsgruppen får en indsats – fx et coachingforløb – mens kontrolgruppen får den behandling, man normalt ville give dem (fx almindelig aktivering). Når der er gået et stykke tid, kan man så sammenligne de to grupper og se, om der er kommet flere i job med den ene eller anden indsats. Hvis flere af de langtidsledige i indsatsgruppen, der har fået et coachingforløb, er kommet i arbejde, end de ledige i kontrolgruppen, så kan man sige, at indsatsen alt andet lige har haft en positiv effekt. Fordi de to grupper statistisk set ligner hinanden, er den eneste forskel på dem den indsats, de har fået.

Det kan være en svær øvelse at skabe to grupper, der statistisk set er ens. Men det er altså afgørende at have en indsatsgruppe og en kontrolgruppe, hvis man vil kunne sige noget om effekten. Der findes principielt to forskellige metoder til at analysere effekt. I lodtrækningsforsøget opdeler man borgere i indsatsgruppe og kontrolgruppe ved at fordele dem tilfældigt: Det forskere kalder randomisering. På denne måde sikrer man, at grupperne gennemsnitligt er ens og kun adskiller sig ved den indsats, de har fået, hvilket er en meget enkel og statistisk sikker metode, hvis den gennemføres som planlagt.

Men der er også andre statistiske metoder, som man i både større eller mindre skala kan bruge til at få en indikation af, om en indsats har en effekt. Det afgø-

rende for at sige noget om effekten er, at man på en eller anden måde kan sammenligne indsatsgruppen med en eller anden form for kontrolgruppe, det vil sige, at man i analysen tager højde for eventuelle systematiske forskelle mellem indsats- og kontrolgruppe, der kan påvirke effekten af indsatsen. Hvor lodtrækningsforsøget i princippet er meget enkelt, og i mindre skala kan udføres af alle, så kræver de statistiske metoder generelt et indgående kendskab til fx økonometri.

I forskningssammenhæng arbejder vi med en såkaldt *effektstige*, der lister de forskellige analytiske metoder efter, hvor gode de er til at sige noget om effekter. Den afgørende skillelinje ligger midt på stigen. Du kan læse mere om effektstigen på SFI's hjemmeside (www.sfi.dk/effekt).

Effekter og andre typer viden

Som nævnt i indledningen, stilles der store krav til den måde, forskere skaber deres viden på. Effektstigen er et eksempel på, hvordan forskere rangerer forskellige metoder, i forhold til hvad de kan sige om effekter af indsatser. Men sådan en rangering betyder ikke, at andre metoder ikke kan bruges til noget. Den sammenblanding af begreberne effekt og evidens, som vi ofte er stødt på blandt fagfolk, har til tider betydet, at nogle har givet udtryk for, at man kun kan arbejde evidensbaseret, hvis man laver lodtrækningsforsøg eller arbejder med de øvrige metoder over den blå linje på evidensstigen. Ovenstående skulle gerne illustrere, at det ikke er tilfældet.

Eksempelvis bruger såvel forskere som fagfolk før- og eftermålinger til at vurdere udviklingen blandt deltagerne i en given indsats. Det er altid rigtig fornuftigt at lave den type målinger, som indikerer retning på borgernes progression. Effektstigen påpeger blot, at før- og eftermålinger ikke kan sige noget om effekten af en indsats.

På samme måde findes der en lang række andre metoder, som kan sige noget om fx målgruppers sammensætning eller mekanismer i sociale problemstillinger. De er ikke relevante i en effektsammenhæng, og findes derfor ikke på effektstigen. Men som vi

understregede tidligere, så er disse metoder også vigtige, hvis man vil arbejde evidens- eller vidensbaseret.

Forskere går meget op i metoder, og deres til tider langhårede diskussioner af metodernes kvalitet er som regel ikke rasende interessante for omverdenen. Men i en verden, hvor det vrirler med tal og statistikker og "forskningen viser", er det vigtigt at håndhæve en streng disciplin, hvad angår en vurdering af kvaliteten af den viden, man står overfor. Hvis man vil arbejde evidensbaseret (eller "vidensbaseret", hvis man foretrækker det udtryk), så er der ingen vej udenom. Det kræver, alle fagfolk har en professionel analytisk tilgang til deres egen praksis. At socialarbejderen, sygeplejersken og pædagogen interesserer sig dybt for, hvordan deres arbejde virker, og drøfter det med kolleger på et professionelt og veldokumenteret grundlag.

Men det kræver også, at vi forskere kommer ud i praksis og åbner op for, hvordan vores mere generelle vidensproduktion kan omsættes i en konkret faglig hverdag. Samspillet mellem forskning og praksis er en af de største udfordringer i forhold til at skabe et mere solidt grundlag for det velfærdspolitiske arbejde i Danmark.

Effektstige

Systematiske
forskningsoversigter

Lodtræknings-
forsøg

Andre design med
kontrolgruppe

Andre design uden
kontrolgruppe

Før- og efter-
målinger

Eftermålinger

Møntkast

